

1979/1

Az 1918–19-es forradalmak
historiográfiája

A Tanácsköztársaság
emlékezetünkben

Gyermekszemmel
a „vihar sodrában”

Csanády János, Lelkes
Miklós, Nyilasy Balázs

és Jan Šmrek versei,
Mola György prózai írása

A magyar film
és a Tanácsköztársaság
A nógrádi sajtó 1919-ben

PALŐCFÖLD

Megmérhető-e a mérhetetlen? Korlátozható-e megemlékezésre — vagy akár megemlékezések sorozatára is — a történelmi múlt előtti tisztelgés? A kérdések „költőiek”, s nem késik soká a visszhang, az egyhangú „nem”. Mégis miért, hogy olykor másként cselekszünk? Az évfordulókon, kivált a kerekbe szabottakon, megállunk, emlékezünk (most már kevesebb párosszal, s több igaz hittel) néhány percet, órát, emlékebe merülve, és pihenünk, mert ez is a pirosbetűs napok hozománya. Aztán, mivel nem merjük, nem akarjuk hétköznapivá szürkíteni a tegnap még fennköltet (s mert a természet rendje is parancsol), folytatjuk a „mát” — ki-ki, ahol abbahagyta teendőit,

Az ünnep (bárminő formában is) emberléptékű program, a társadalmiság, a közösségi lét szülőtte. Funkciója — ha koronként módosul is — mással nem helyettesíthető, fel nem cserélhető. Hogyan is mondhatnánk le róla mi most, mikor egyre inkább megszűnik hamis célokat követni, torz érdekeket szolgálni, mikor éppen a kiteljesedő emberség diktálja a történelmi sorsfordulókon múltat idéző szükségleteinket is? De csökkentenünk kell a munka- és az ünnepnap különválását, s erősbitenünk — a társadalmi praxis összetartozó elemeiként értelmezve — az évfordulók és a köztük levő hétköznapiak kapcsolatát, egymásra hatását. Úgy, hogy a múlt üzenetéből a történelmi tapasztalatot, a jelennek és főleg a jövőnek szóló tanulságot halljuk ki feltétlenül. És ne

1979/1

csak kihalljuk, de érvényre is juttassuk gondolkodásunkban, cselekedeteinkben, magatartásunkban — ha úgy tetszik: életmódunkban! Nem a dísztelen — különösen nem a lélekrombolóan sivár — emlékezősek javára tesszük mindezt szövé, de éppen azért, hogy a glóriát az ünnep a sok „mindennaptól” kapja, mert akkor lesz még fényesebb. Legyünk hát „tegező viszonyban” ünnepeinkkel, hisz ezáltal nem csökken a megidézett esemény vagy személy méltósága, ám gazdagodik a miénk.

Egy töről fakadó jubileumokat köszöntünk most sorban. Hatvan esztendeje, hogy az „Európát bejáró kísértet” rendet vágott az úri Magyarországon, és (az orosz példát elsőként követve) győztesen lobogott a szocialista forradalom zászlaja a magyar proletár kezében is. Emlékezünk arra a százharminchárom napra, melyben a remélt vált igazzá, a távoli megfoghatóvá, évszázados törvények semmisültek meg, s órák alatt újak születtek. (És nem felejtjük ami utána következett, a megtorlás két és fél évtizedét.) Ezt diktálja a főhajtás kötelme. De a példa másra is kötelez.

Méltónak lenni az örökséghez — mindenekelőtt. A szellemet hagyományozni késő nemzedékeken át. Lázadni az esztelen vérontás, az ember gúzsba kötő önkény, atrocitás, nyomor, a tudatlanság hallatán, mely oly sokaknak osztályrésze még szerte a világon. S véghezvinni a forradalom művét itt, ahol reális feltételeit teremtettük már meg annak, hogy embermódra éljünk; és ez történelmi mércével mérve sem kevés. De, mivel a békés építés barikádjain is küzdelem feszül, a bátorság, a lázas lobogás, a tenni- és újatalkarás ma is szép erény, sőt szükséglet is. A cél — az ember szolgálata — nem változott, de alapvetően mások lettek lehetőségeink, most hogy a hatalmon kollektíven osztozunk. A lehetőség azonban még nem valóság, s emiatt nagy a mi felelősségünk, ezért felelő hivatásunk.

„Az új nemzedékre bonyolultabb feladat vár... Önök előtt az építés feladata áll, s ezt a feladatot csak úgy oldhatják meg, ha elsajátítanak minden korszerű ismeretet, képesek lesznek a kommunizmust készen kapott betanult formulákból, tanácsokból, receptekből, előírásokból, programokból olyan eleven erővé változtatni, amely egységbe foglalja az önközvetlen munkáját, ha képesek lesznek a kommunizmust gyakorlati munkájuk vezérfonalává tenni” — mondta Lenin 1920-ban a szovjet ifjúsághoz szólván. És vajon e gondolata ma itt vesztett-e aktualitásából és érvényességéből? A „világ megváltoztatásának” szándéka ma is cselekedeteink mozgatója kell legyen, mint ahogyan nem vesztette érvényét Lenin egy másik intelme sem: „A társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok terén »szörnyen« forradalmiak vagyunk. A rangtisztelet terén, valamint az ügyvezetés formái és szertartásai terén »forradalmiságunkat« lépten-nyomon a legmegrögzöttebb maradiság váltja fel”. Felszabadítani a szellemet az előítéletektől, a megszokás, a rutin veszélyétől, a régi nyomok újrasarjadásától (és még inkább az újak elburjánzásától), rangjának tudatára ébreszteni az embert — ez ma a progresszió, ebben a folyamatban értékesül igazán a megújulni tudás készsége, a lényeglátás képessége, a gondolat villódzása, az alkotás öröme.

Igy kerülhető el az is, hogy jubileumi számvetéseink szertartássá, kötelező penzumá merevedjenek.

Csongrády Béla

E számunk képanyagát a Mihályfi Ernő-hagyatéknak a Nógrád megyei Múzeumi Szervezet tulajdonában levő képzőművészeti gyűjteményéből válogattuk. — Fotó: Buda László

Címlap és 6., 30. o.: Bortnyik Sándor; 7. o.: Dési Huber István; 9., 10., 20., 21., 25., 29. o. és borító 3.: Derkovits Gyula; 18. o.: Kernstok Károly; 11. o.: Käthe Kollwitz; 12. o.: Egri József; 22. o. és 27. o.: Uitz Béla; 28. o.: George Gross; borító 4. Hincz Gyula.

- 3 Romsics Ignác: Az 1918-19-es forradalmak historiográfiájáról
- 5 Regös Molnár Pál: „Lépesőt emelve mi korunknak”
- 8 Kelemen Gábor: Írás az ajtón
- 12 Belitzky János: Gyermekszemmel a „vihar sodrában”
- 13 Veress József: A magyar film és a Tanácsköztársaság

- 15 Jan Smrek: Ne szólj, Tüntető munkanélküliek (Veres János fordítása)
- 15 Mola György: Történet húszfilléres, barna papírzacskón
- 17 Nyilasy Balázs: ... , Repülön hazafelé
- 18 Csanády János: Régi őszi este, Rímek ötven felé... , Kukoricásütők, Álom
- 18 Lelkes Miklós: Erdőszéli nyárutó

- 20 M. Szabó Gyula: Falusi őszi este

- 23 Molnár Pál: A Tanácsköztársaság művelődéstörténetéből Nógrádban
- 24 Praznovszky Mihály: A nógrádi sajtó 1919-ben
- 26 Nagy Zoltán: Nógrádi katonadalok

- 27 Hetés Tibor: Stromfeld Aurél (SdM)
- 28 Jobbágy Károly: Szentendrei búcsú (Csongrády)
- 29 Bella István: Igék és igák (Horpácsi Sándor)
- 29 Nagy Gáspár: Halántékdob (P. Szabó Ernő)
- 30 János Manga: Z minulositi Venarcu (Lami István)

PALÖCFÖLD

TÁRSADALOMPOLITIKAI, IRODALMI, MŰVESZETI FOLYÓIRAT

A NÓGRÁD MEGYEI TANÁCS MŰVELŐDÉSUGYI OSZTÁLYÁNAK LAPJA
Főszerkesztő: Végh Miklós. Szerkesztőség: 3100 Salgótarján, Arany János út 21. Telefon: 14-13. Kiadja a Nógrád megyei Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Bálint Tamás igazgató. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a posta hírlapüzleteiben, és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI Budapest V., József nádor tér 1. sz. Postacím: 1900 Budapest) közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-961 62 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes szám ára 5 Ft, előfizetési díj fél évre 15, egy évre 30 Ft. Megjelenik kéthavonta. Kéziratokat és rajzokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza.

INDEX: 25 952

ISSN 0555-8867

79.21644 N. S. 1400 db